

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Carolyn Tamm

ROHELISE KOOLI PROGRAMMIS OSALEVATE LASTEAEDADE
KESKKONNAHARIDUSLIKUD TEGEVUSED NING NENDE LÕIMIMINE KOOLIEELSE
LASTEASUTUSE RIIKLIKU ÕPPEKAVAGA

Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Mirjam Burget

Kaasjuhendaja: nooremlektor Maria Jürimäe

Tartu 2022

Kokkuvõte

Rohelise kooli programmis osalevate lasteaedade keskkonnahariduslikud tegevused ning nende lõimimine koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga

Haridusasutuste jaoks on välja töötatud aina enam populaarsust koguv Rohelise kooli programm. Varasemad uuringud on keskendunud programmi mõjule ja õpetajate rakendusviisidele, kuid puudub ülevaade keskkonnahariduslikest tegevustest ning tegevuste seosest koolieelse lasteasutuse õppekavaga. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada Rohelise lipu taotlustes avalduvad tegevused ja kampaaniad ning koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava valdkondade lõimimine Rohelise kooli programmi tegevustes. Uuringu andmestiku moodustasid 26 lasteaia Rohelise lipu taotlust ning andmeid analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi teel. Rohelise kooli programmi rakendatavate lasteaedade tegevused jagunesid kahte peakategooriasse: loodusega seotud tegevused ja kampaaniad ning inimesega seotud tegevused ja kampaaniad. Õppekava lõimingu puhul ilmnes, et õppekava valdkonda „Mina ja keskkond“ lõimiti nii ühe kui mitme erineva valdkonnaga.

Võtmesõnad: Rohelise kooli programm, keskkonnahariduslikud tegevused, koolieelne lasteasutus, lõiming

Abstract

Environmental education activities of kindergartens participating in Eco-Schools programme and integration of these activities with kindergarten curriculum

For educational institutions, there has been developed increasingly popular Eco-Schools programme. Previous research has focused on the impact of the programme and the way teachers implement it. There is no overview of environmental education activities and the connection between the activities and the curriculum of the preschool. The aim of this bachelor's thesis was to find out the activities and campaigns in the Green Flag applications and the integration of national curriculum subject fields of preschool in the activities of the Eco-Schools programme. The survey data consisted of 26 Green Flag applications. Data were analyzed by qualitative content analysis. The activities of kindergartens, who implement Eco-Schools programme, were divided into two main categories: nature-related activities and campaigns and human-related

activities and campaigns. In the case of curriculum integration, it appeared that the curriculum subject field „Me and the environment“ was integrated with one or more different subject fields.

Keywords: Eco–Schools programme, environmental education activities, preschool, integration

Sisukord

Kokkuvõte.....	2
Abstract.....	2
Sissejuhatus.....	6
1. Teoreetiline ülevaade.....	7
1.1. Rohelise kooli programmi olemus	7
1.2. Roheline lipp	7
1.3. Varasemad uuringud seoses Rohelise kooli programmiga.....	8
1.3.1. Rohelise kooli programmi rakendamine koolides.....	9
1.3.2. Rohelise kooli programmi rakendamine lasteaedades.....	9
1.4. Keskkonnahariduslikud tegevused ja kampaaniad.....	10
1.5. Rohelise kooli programmi seos koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga.....	12
1.6. Varasemad uuringud seoses lasteaedade õppekavade ning keskkonnaharidusega	12
2. Metoodika.....	14
2.1. Valim.....	14
2.2. Andmekogumine	15
2.3. Andmeanalüüs.....	15
3. Tulemused.....	18
3.1. Keskkonnahariduslikud tegevused ja kampaaniad Rohelise lipu taotlustes.....	18
3.1.1. Loodusega seotud tegevused ja kampaaniad.....	18
3.1.2. Inimesega seotud tegevused ja kampaaniad	20
3.2. Koolieelse lasteasutuse õppekava valdkonnad Rohelise kooli programmi tegevustes	23
3.2.1. Valdonna “Mina ja keskkond” lõiming ühe valdkonnaga.....	24
3.2.2. Valdonna “Mina ja keskkond” lõiming mitme valdkonnaga	25

4. Arutelu	26
4.1. Töö piirangud ja soovitus edasisteks uuringuteks	27
4.2. Töö praktiline väärtus.....	28
Tänuõnad.....	28
Autorsuse kinnitus.....	29
Kasutatud kirjandus.....	30
Lisad.....	32

Lisa 1. Näide Rohelise lipu taotlusest

Lisa 2. Kategooriate moodustumine

Sissejuhatus

Viimastel aastatel on keskkonnaprobleemid nagu kliimamuutus, jäätmed, bioloogilise mitmekesisuse vähenemine saanud olulisteks küsimusteks maailmas. Praeguseks on globaalne tarbimis- ja tootmistase kordades kõrgem, kui Maa taastada suudab (Stuhmcke, 2012).

Ökoloogilise olukorra paranemist saavad mõjutada ainult inimesed. Oluline on juba koolieelses lasteasutuses keskkonnateemasid käsitleda, kuna selles vanuses on lapsed väärtuste kujunemise osas kõige tundlikumad. Edendades keskkonnaharidust juba lasteaias, kasvatatakse uut põlvkonda inimesi, kes saavad muuta ökoloogilist olukorda tulevaste põlvkondade jaoks paremaks (Didonet, 2008).

Üheks võimaluseks keskkonnaharidust edendada on Rohelise kooli programm (edaspidi RKP). Tegemist on ülemaailmse keskkonnaharidusprogrammiga, mida kasutavad nii koolid kui ka lasteaiad ning programmi põhimõtteks on arendada lastes keskkonnateadlikkust ja keskkonda hoidvat mõtteviisi (Rohelise kooli programm, *s.a.*). Rohelise kooli programmi Eesti koordinaatori Eeva Kirsipuu–Vadi sõnul pole varasemalt lasteaegade tegevusi programmi raames uuritud, kuid see oleks kõikidele programmis osalevatele õpetajatele abiks. Programmiga alles liitunud õpetajad saaksid ideid, milliseid keskkonnahariduslikke tegevusi lastega võimalik läbi viia on (isiklik suhtlus, 9. juuni 2021).

Uuringuid Rohelise kooli programmi teemal on autorile teada olevalt vähe läbi viidud, kuid Kirsipuu–Vadi sõnul on tegemist aina populaarsemaks muutuva programmiga (isiklik suhtlus, 9. juuni 2021). Eestis pole autorile teada olevalt seni ühtegi Rohelise kooli programmi teemalist uuringut läbi viidud. Välismaal on läbi viidud uuringuid, kus on hinnatud Rohelise kooli programmi efektiivsust, mõju laste keskkonnahariduslikele teadmistele ning rakendusviise, mida õpetajad programmi raames kasutavad (näiteks Boeve–de Pauw & Van Petegem, 2017; Cincera *et al.*, 2015; Korkmaz & Yildiz, 2017; Krnel & Naglic, 2009; Özsoy *et al.*, 2012). Hetkel puuduvad uuringud, mis annaksid ülevaate sellest, milliste keskkonnahariduslike tegevuste kaudu Eesti lasteaiad Rohelise kooli programmi rakendavad ning kuidas on võimalik programmi õppekavaga siduda. Ülevaate keskkonnahariduslikest tegevustest ja kampaaniatest annab võimaluse Rohelise kooli programmi koordineerival asutusel ning koolieelsetel lasteasutustel tegevustega süsteemselt tutvuda. Rohelise kooli programmi tegevuste lõiming õppekavaga aitab koolieelsetel lasteasutustel keskkonnaalaseid tegevusi hõlpsamini oma õppetöösse integreerida.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. Rohelise kooli programmi olemus

RKP on keskkonnaharidusprogramm, mis on loodud rakendamiseks nii koolides kui ka lasteaedades. Programmi eesmärgiks on aidata lastel kasvada ja areneda keskkonnateadlikeks ja jätkusuutlikkust hindavateks inimesteks (Rohelise kooli programm, *s.a.*). Programmi asutas 1994. aastal *FFE – Foundation for Environmental Education*. Üle 20 aasta tegutsenud programmiga on praeguseks liitunud ligi 59 000 kooli ja lasteaeda üle maailma (*Eco-Schools global*, 2021). Eesti liitus programmiga 2016. aastal (*Changing together...*, *s.a.*) ning 2022. aasta seisuga on RKP-ga liitunud ligi 180 õppeasutust (Rohelise kooli programm, *s.a.*).

Programmiga liitumiseks tuleb täita sooviavaldus ning saata see enda riigi RKP koordinaatorile. Seejärel tuleb läbida seitse strateegilist sammu. Need strateegilised sammud on järgmised: keskkonna tööühma moodustamine, keskkonna ülevaatusete tegemine, tegevuskava koostamine, seire ja hindamine, tegevuste sidumine õppekavaga, teavitamine ja kaasamine ning keskkonna põhimõtete väljatöötamine ja järgimine (Rohelise kooli programm, *s.a.*).

Järgmise sammuna peab asutus välja valima kaheteistkümne keskkonnateema seast vähemalt kolm, millega ühe aasta jooksul põhjalikult tegeletakse. Teemad on järgmised: prügi, tervis ja heaolu, globaalne kodakondsus, elurikkus ja loodus, transport, energia, toit, jäätmed, kliimamuutused, õueala ning meri ja rannik. Teemade käsitlemist toetavad erinevad kampaaniad, konkursid ja õppematerjalid (Rohelise kooli programm, *s.a.*). Kuigi üldist programmi sisu koordineeritakse rahvusvahelisel tasemel, siis on igal liikmesriigil võimalik ka programmi enda riigi suurimate keskkonnaprobleemide järgi kohandada (Henderson & Tilbury, 2004).

Kui eelnevad sammud on läbitud, on võimalik haridusasutusel taotleda keskkonnamärgis “Roheline lipp”. See näitab, et asutus on läbinud 7-sammulise strateegia ja seatud eesmärgid täidetaks nii õppetöö planeerimisel kui ka üldises õppekeskkonnas (Rohelise kooli programm, *s.a.*).

1.2. Roheline lipp

Roheline lipp on kõrgeim tase, kuhu on võimalik jõuda, kui kool või lasteaed on RKP-ga tegelenud vähemalt ühe aasta (*Eco-Schools global*, 2021). Rohelise lipu sertifikaadi saamiseks peab haridusasutus vastama kõikidele paika pandud kriteeriumitele. Ühe osa Rohelise lipu

väljateenimise kriteeriumitest on seadnud *FEE*, teise osa määrab iga liikmesriik ise (Rohelise kooli programm, *s.a.*).

Kriteeriumitele vastamine tähendab seda, et programmist osa võttev haridusasutus on läbinud kõik seitse RKP strateegilist sammu (kirjeldatud lk 7). Lisaks on programmi kuuluvate keskkonnateemade seast välja valitud vähemalt kolm, millega õppetöö käigus tegeletakse ning paika peavad olema pandud keskkonnapõhimõtted, mida terve haridusasutus nii õppetöös kui ka maja halduses järgib. Haridusasutus peab kaasama keskkonna tegevustesse lisaks lastele, õpetajatele ja maja töötajatele ka lapsevanemad (Rohelise kooli programm, *s.a.*). Rohelise lipu taotluse vaatab üle iga liikmesriigi hindamiskomisjon eraldi ning peale seda külastab üks komisjoni liige haridusasutust, et näha, kuidas seal asjad toimivad (Eco-Schools global, 2021).

Enne Rohelise lipu väljateenimist on võimalik saavutada kaks madalamat taset. Esimeseks astmeks on pronkspreemia, mis tähendab, et rakendatud on RKP esimene, teine ja kolmas etapp ehk on moodustatud keskkonna tööühm, läbi viidud keskkonnaülevaatus ning paika pandud tegevuskava. Seejärel on võimalus edasi liikuda hõbepreemiani, mille välja teenimiseks peab haridusasutusel olema välja valitud kolm keskkonnateemat, millega tegeletakse, ning rakendatud peavad olema programmi neljas ja viies samm (Eco-Schools global, 2021).

Rohelise lipu staatus antakse haridusasutusele kaheks aastaks. Kui pärast kahte aastat soovitakse uuesti Roheline lipp saada, peab haridusasutus tegelema vähemalt viie keskkonnateemaga. Seejärel tuleb esitada samasugune taotlus nagu esimesel korral (Rohelise kooli programm, *s.a.*).

Koolidelt ja lasteaedadelt ei eeldata, et töös oleks korraga rohkem kui viis teemat, aga igal aastal on kohustus välja vahetada vähemalt kaks teemat, sest nii saavad lõpuks kõik programmi teemad läbitud (Eco-Schools global, 2021). Kui Roheline lipp on omandatud, peab haridusasutus järgmisel aastal esitama vahearuande, kus kirjeldatakse, millega on aasta jooksul tegeletud ning lisatakse pilte ja videoid tehtud tegevustest (Rohelise kooli programm, *s.a.*).

1.3. Varasemad uuringud seoses Rohelise kooli programmiga

Rohelise kooli programmi kohta avaldatud teadusuuringuid on läbi viidud nii koolides kui lasteaedades. Alljärgnevalt antakse ülevaade nendest uuringutest.

1.3.1. Rohelise kooli programmi rakendamine koolides

Özsoy jt (2012) uuringu eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas RKP kasutamine mõjutab algkooli õpilaste arusaamu ja teadmisi keskkonnast ning oskusi ja motivatsiooni keskkonnasäästlike otsuste tegemiseks. Valim moodustus kahe kooli 316 õpilasest, kes käisid 6.–9. klassis. Ühes uuritavas koolis rakendati RKP-d ning teises koolis jätkati traditsioonilise õppekavaga. Tulemused osutasid, et RKP mõjutab õpilaste teadmisi ja arusaamu keskkonnast, kuid autorid tõid töö piiranguna välja liiga lühikese uuringu ajavahemiku. Selles uuringus kasutati küsimustikku vaid ühel korral, kuid nii pole võimalik mõõta õpilaste pikaajalisi keskkondlikke arusaamu ja käitumisi (Özsoy *et al.*, 2012).

Eelnevale uuringule sarnast koolide võrdlust kasutasid oma uuringus ka Krnel ja Naglic (2009), kes uurisid viit erinevat RKP-d rakendavat ja mitte rakendavat algkooli. Tulemused näitasid, et Rohelise kooli õpilastel olid statistiliselt oluliselt paremad teadmised keskkonnast, kuid keskkonnast arusaam ning keskkonnasõbralik käitumine ei erinenud uuringus osalenud koolide vahel märgatavalt.

Krnel ja Naglic (2009) tõid oma uuringus välja kitsaskohad seoses Rohelise lipu sertifikaadiga ning programmi strateegiaga. Nimelt järeldasid autorid uurimistöö tulemuste põhjal, et Rohelise lipu sertifikaat eduka ökokooli sümbolina on liiga paindlik ehk seda on liiga vähese vaevaga võimalik taotleda. Lisaks lähtuvad programmi seitse strateegilist sammu pigem erinevate plaanide koostamisest ja ainult mõnest muudatusest koolimaja ümbruses või sees, mitte atmosfääri loomisest koolis, kus õpilased mõistaksid keskkonna toimimist ja keskkonnasõbralikku käitumist (Krnel & Naglic, 2009). Sama kitsaskohta rõhutasid oma uuringus ka Boeve–de Pauw ja Van Petegem (2017). Autorid tõid välja, et programm mõjutab eelkõige õpilaste teoreetilisi teadmisi keskkonnast, kuid ei mõjuta või siis mõjutab vaid vähesel määral õpilaste üldist arusaama ökoloogilisest süsteemist ning nende enda tegevuste mõjust keskkonnale (Boeve–de Pauw & Van Petegem, 2017).

1.3.2. Rohelise kooli programmi rakendamine lasteaedades

Uuringuid Rohelise kooli programmi rakendamisest lasteaedades on autorile teadaolevalt läbi viidud vähe. Üheks põhjuseks võib olla see, et selles vanuses lastelt on raske saada usaldusväärseid andmeid programmi mõjust keskkonna teadlikkuse suurenemisele (Cincera *et al.*, 2015).

Üheks lasteaia läbi viidud uuringuks on Cincera jt (2015) töö, kus sooviti teada saada, kuidas õpetajad Rohelise kooli programmi rakendavad ning millist mõju avaldab programm laste keskkonnasäästlikule mõtteviisile. Pilootprogramm “Rohelise kooli programm lasteaedades” viidi läbi ühe õppeaasta jooksul ning valimisse kuulus 16 lasteaeda. Laste teadmiste hindamisel kasutati enne programmi rakendamist eeltesti ja hiljem järeltesti. Õpetajatega viidi läbi intervjuud. Tulemustest selgus, et kuigi juba eeltesti tulemused näitasid laste seas suhteliselt kõrget keskkonda hoidvat mõtteviisi, võib programmi mõju pidada siiski mõõdukaks. Õpetajate intervjuude tulemustest selgus, et üks grupp õpetajaid kasutas terve lasteaia kaasamise meetodit ehk nad jagasid otsuste langetamise võimaluse võrdselt laste, õpetajate, lapsevanemate ja kõigi maja töötajate vahel. Seega said kõik programmis osalejad välja pakkuda ideid keskkonnategevuste läbiviimiseks. Nimetatud meetod on ka RKP üheks ideeks: programmi elluviimisega peavad olema seotud kõik ümbritsevad inimesed lastest kohaliku kogukonnani (Eco-Schools global, 2021).

Korkmaz ja Yildiz (2017) viisid Türgis läbi uuringu, mille eesmärgiks oli võrrelda RKP rakendamist erinevates lasteaedades säästva arengu hariduse kontekstis. Lisaks uuriti, kuidas õpetajad RKP teemasid tegevustes ja rühmaruumis rakendavad. Uuringu tulemusel selgus, et õpetajad kasutavad õppe- ja kasvatustegevuste läbi viimiseks Rohelise kooli programmis valminud tegevuskava. Teemad, mida õpetajad lastega käsitlesid olid näiteks raha, vesi, mets, keskkonna – ja loomakaitse, elekter, energia, jäätmete sorteerimine ning ohustatud loomaliigid. Kõige sagedamini õpetavad õpetajad lastele loomade elutsüklit, kasutavad rühmaruumis looduslike materjale, taaskasutavad paberit ning viivad läbi erinevaid tegevusi seoses prügi sorteerimisega. Samuti oli lasteaedade seintel näha postreid spordi, hammaste tervise ja toitumise kohta (Korkmaz & Yildiz, 2017).

1.4. Keskkonnahariduslikud tegevused ja kampaaniad

Järgnevalt kirjeldatakse mõningaid uuringuid seoses keskkonnahariduslike tegevustega ning tuuakse välja keskkonnahariduslike kampaaniaid.

Kanada provintsis Ontarios asub Rohekoool, kus tegeletakse peamiselt energia säästmise ja jäätmete vähendamise teemadega. Energia ja jäätmete vähendamise teemat aitab käsitleda näiteks selline süsteem nagu „*GOOS Paper*“, mis tähendab, et kui paber on ühelt poolt veel kasutamata, siis pannakse see vastavasse sahtlisse, et keegi teine saaks tühja lehe poole ära

kasutada. Nii vähendatakse paberi raiskamist. Samuti osaletakse sellises kampaanias nagu „*Energy Hog*“. See on kampaania, kus üks klass valvab teist ning kui mõni klass unustab peale lahkumist tuled ja monitorid tööle, siis saab ta endale külge *Energy Hog* märgise. Samuti on kasutusele võetud meetmed, mis aitavad vähendada lõunasöögi ajal tekkivaid toiduga seotud jäätmeid (Bunce *et al.*, 2020).

Sarnased tulemused ilmsesid ka Torquati jt (2013) uuringust, kus uuriti õpetajatelt, milliseid keskkonnahariduslikke tegevusi nad lastega läbi viivad. Õpetajad tõid välja erinevaid taimedega seonduvaid tegevusi nagu külvamine ja nende eest hoolitsemine. Veel toodi välja keskkonnateemaliste aruteluringide läbi viimist ja looduslike vahendite kasutamist kunstitegevustes (Gericke *et al.*, 2020; Torquati *et al.*, 2013). Samuti lasid õpetajad lastel teatud perioodi vältel jälgida loomi, taimi ja putukaid, et lapsed saaksid nende elutsükli õppida (Torquati *et al.*, 2013). Putukate elutsükli õppimiseks ning nende liigirikkuse kaitseks ehitati ka putukahotelle (Gericke *et al.*, 2020).

Keskkonnahariduslike teemade õpetamisel peetakse oluliseks teemade õpetamist vabas looduses, mitte kinnises ruumis. Selleks korraldatakse erinevaid väljasõite ja metsamatku. Looduse keskel õpivad lapsed paremini tundma taimestiku mitmekesisust (Tal, 2020; Torique *et al.*, 2013).

Rohelise kooli programmi ülemaailmselt koordineeriv *FEE* korraldab erinevaid kampaaniaid ja projekte, millest kõik liikmesriigid saavad osa võtta. Järgnevalt tuuakse mõned näited nendest kampaaniatest. „*The Great Plant Hunt*“ ehk „Suur Taimejaht“ on kampaania, mis õpetab lastele taimede bioloogilist mitmekesisust ning nende kaitset. „*Global Action Days*“ on iga-aastaselt toimuv kampaania, mille põhiliseks ideeks on õpetada seda, et inimene saab oma tegevustega keskkonna jaoks palju ära teha. „*Warming-Waste-Water-Watts-Wildlife*“ on projekt, mis harib lapsi keskkonnateemadel läbi tehnoloogia, teaduse ja matemaatika (Eco-Schools Global, 2021).

Eesti RKP raames korraldatakse ka riigisiseseid kampaaniaid ja projekte, mis on suunatud RKP-d rakendavatele haridusasutustele. Näiteks elurikkuse teemalised viktoriinid, projekt „Tere, Kevad!“, nurmenukuvaatlus ja „Üle-Eestiline loodusvaatluse maraton“ (Rohelise kooli programm, *s.a.*).

1.5. Rohelise kooli programmi seos koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga

Rohelise kooli programmi põhimõtted ja väärtused kattuvad koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas oleva valdkonnaga “Mina ja keskkond”. Selle valdkonna all tuuakse õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgina välja järgmine: lapsel tekib ümbritsevast maailmast terviklik ettekujutus; laps mõistab, milline on tema ja teiste roll keskkonnas; laps õpib väärtustama keskkonda hoidvat mõtteviisi; laps suudab märgata enda ümber muutusi looduses. Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel on “Mina ja keskkond” valdkonnas lapsel tekkinud keskkonda säästev ning sellest hooliv suhtumine, mõistmine ja arusaam, kuidas nii tema enda kui ka teiste tegevus mõjutab keskkonda (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008).

Õppekava toetab RKP peamist põhimõtet, et lapsed areneksid ja kasvaksid keskkonnateadlikeks inimesteks (Rohelise kooli programm, *s.a.*). Samuti annab koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava hea põhja RKP rakendamiseks lasteaias, kuna õppekavas on välja toodud keskkonnasäästliku mõtteviisi kujundamise aspekt (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008). Õppekava eesmärkide täitmiseks saab õpetaja läbi viia Rohelise kooli programmis välja toodud keskkonnateemadega seonduvaid õppe- ja kasvatustegevusi. Näiteks saab omavahel siduda „Mina ja keskkond” valdkonna eesmärgid (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008) ning RKP teemad nagu: prügi, tervis ja heaolu, elurikkus ja loodus, transport, toit (Rohelise kooli programm, *s.a.*).

Kuigi keskkonnateemasid pole teistes koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) valdkondades välja toodud, siis peab valdkonda “Mina ja keskkond” lõimima ka teiste valdkondadega. Praegu kehtivas koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtete all välja toodud üldõpetusliku tööviisi rakendamine. Üldõpetuslik tööviis tähendab õppetegevuste integreerimist ehk lõimimist (Nugin, 2013). Lõiming õppekava seisukohast tähendab seda, et taotletakse õppesisu terviklikkust ja ühenduvust erinevate valdkondade vahel (Jaani & Aru, 2010).

1.6. Varasemad uuringud seoses lasteaedade õppekavade ning keskkonnaharidusega

Järgnevalt antakse ülevaade uuringutest keskkonnahariduse käsitlemise kohta lasteaedade õppekavades.

Ohlsson jt (2022) uurisid, millisel määral Rootsi uuenenud lasteaia õppekava keskkonnahariduse teemat kirjeldab. Varasemalt ei olnud keskkonnaharidus seelses õppekavas

esindatud, kuid 2019. aastal lisati keskkonnateema õppekavasse. Uuringu tulemustest selgus, et keskkonnaharidus väljendub õppekavas läbi erinevate tegevuste. Õppekavas ilmnesid samas lauses sõnad nagu “kaasatus”, “väljakutse” ja “osalemine” tihti koos sõnaga “keskkonnaharidus”. Tulemused osutasid, et uue õppekava kohaselt peavad lapsed keskkonnahariduslikes tegevustes olema kaasatud ning neile on vajalik pakkuda erinevate keskkonnaprobleemide vähendamise teemalisi väljakutseid.

Ohlsson jt (2022) uuringus intervjueriti ka õpetajaid ja vastuste põhjal oletati, et õpetajad on hakanud uue õppekavaga kohanema. Mõned praktilised tegevused, mida õpetajad lastega uue õppekava järgi teevad on näiteks taaskasutus ning plastmassi kasutamise vähendamine (Ohlsson *et al.*, 2022).

Li jt (2019) viisid läbi uuringu, kus sooviti teada saada, kuidas on seotud Norra ja Hiina lasteaedade õppekavad säästva arenguga. Kultuuriliste erinevuste tõttu ilmnesid kahe riigi vahel erinevused. Keskkonnahariduse põhimõtete seisukohalt ilmnnes Hiina õppekava analüüsist, et sealsetes lasteaedades eelistatakse keskkonda kasutada kui väärtuslikku ressursi. Norra lasteaiad seevastu aga hindavad loodust, looduses viibimist ning keskkonnasõbralikku käitumist. Uuringu tulemustest selgus lisaks, et Norra lasteaedades pannakse suurt rõhku kogukonnale, loodusele ja õuesõppele, rõhutati ka Põhjamaade sotsiaalset pedagoogikat ning pedagoogika sidet loodusega. Hiina lasteaiad keskenduvad aga rohkem laste turvalisusele ja enda eest hoolitsemisele (Li *et al.*, 2019).

Käesoleva töö uurimisprobleemiks on, et kuigi tegemist on Eestis aina populaarsemaks muutuva programmiga, puudub programmi raames läbiviidavatest tegevustest süsteemne ülevaade. Seega on käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada Rohelise lipu taotlustes avalduvad tegevused ja kampaaniad ning koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava valdkondade lõimimine Rohelise kooli programmi tegevustes. Eesmärgist lähtuvalt sõnastati järgmised uurimisküsimused:

1. Milliseid keskkonnahariduslikke tegevusi ja kampaaniaid kirjeldatakse Rohelipu taotlustes?
2. Kuidas ja milliseid Koolieelse lasteasutuse õppekava valdkondi lõimitakse Rohelise kooli programmi tegevustega?

2. Metoodika

Käesolevas töös kasutati kvalitatiiivset uurimisviisi, kuna see uurimisviis võimaldab uurijal kasutada tekstilist andmestikku ning uurida selle sisu ja konteksti selle loomulikus vormis (Laherand, 2008). Andmestik võib pärineda intervjuudest, aga ka erinevatest dokumentidest (Kalmus *et al.*, 2015).

2.1. Valim

Uuringus kasutati sihipärast valimit ehk uurija valis uuringu eesmärgist tulenevalt välja ideaalsed uuritavad (Rämmer, 2014). Valimisse kuulusid lasteaiaid, kes taotlesid 2020. aastal enda asutusele Rohelist lippu. Dokumentide saamiseks suheldi 2021. aasta juunis RKP Eesti koordinaatori Eeva Kirsipuu–Vadiga, kes omakorda küsis lasteaedadelt luba nende dokumentide kasutamiseks bakalaureusetöös.

Valimi suuruseks oli 26 Rohelise lipu taotlust. Kokku esitas 2020. aastal Rohelise lipu taotluse 37 lasteaeda. Valimis ei kasutatud kõiki dokumente, kuna nõusoleku taotluste kasutamiseks uuringus andis 26 lasteaeda. Töö autor kasutas oma uuringus kõiki dokumente, mis talle kättesaadavaks tehti, nende seast ühtegi dokumenti välja ei jäetud. Rohelise lipu sertifikaat antakse lasteaiale kaheks aastaks ning pärast seda peab lasteaed taotluse uuesti esitama (Rohelise kooli programm, *s.a.*). Valimi mitmekesistamiseks kasutati nii esimest, teist kui ka kolmandat korda Rohelist lippu taotlevate lasteaedade dokumente.

Dokumentides oli 10 teemat, mille all olid avatud küsimused. Analüüsimiseks valis autor dokumentidest välja uuringuküsimustele vastuse leidmist toetavad küsimused, ülejäänud teksti siinse töö raames ei kasutatud. Esimesele uurimisküsimusele vastuse saamiseks analüüsi taotlustes järgmisi küsimusi: “1.1. Kohalikes, üleriigilistes ja rahvusvahelistes keskkonnakampaaniates, projektides ja tegevustes osalemine 2020/2021. õppeaastal. Kas ja kuidas mõjutasid need haridusasutuse keskkonnateadlikkust ja/või keskkonnasäästlikku majandamist?”; “1.2. 2020/2021. õppeaastal omal algatusel läbiviidud ja kogu haridusasutust hõlmavad keskkonnahariduslikud projektid/üritused/kampaaniad.” Teisele uurimisküsimusele vastuse saamiseks analüüsi järgmist küsimust: “7. Kolm näidet parima test praktikatest keskkonnateema lõimimisel õppetöoga.” Dokumentide tähistamiseks kasutati uuringus tähiseid (LA 1, LA 2...).

2.2. Andmekogumine

Töö andmestikuks olid Rohelise lipu taotlused (ehk dokumendid). Dokumendianalüüs on süsteemne protseduur, mille käigus tehakse dokumentidest ülevaade (Bowen, 2009).

Uurimismeetodina on dokumendianalüüs sobilik just kvalitatiivse uuringu puhul, mis annab ühe nähtuse, sündmuse, programmi või organisatsiooni kohta rikkalikke kirjeldusi (Stake, 1995).

Dokumendid sisaldavad teksti, mis on salvestatud ilma uurija sekkumiseta (Bowen, 2009).

Käesoleva uuringu jaoks olid Rohelise lipu taotlused andmetena väärtuslikud, kuna nendest oli võimalik Rohelise kooli programmi tegevuste kohta mitmekesisest informatsiooni saada.

Võttes arvesse head teadustava (Hea Teadustava, 2017) oli enne uuringu alustamist vaja ka nõusolekut lasteaedadelt Rohelise lipu taotluste kasutamiseks lõputöös. Nõusolekut lasteaedadelt palus töö autor küsida RKP koordinaatoril, kuna temal oli nimekiri lasteaadadest, kes programmis osalevad. Lasteaadadele lubati, et kui nende Rohelise lipu taotlust uuringus kasutatakse, siis kustutatakse dokumendist kõikide inimeste ja lasteaadade nimed.

2021. aasta oktoobris jagas RKP koordinaator töö autoriga Google Drive´s kausta, kuhu lisas kõikide nõusoleku andnud lasteaadade Rohelise lipu taotlused. Kaust oli privaatsest nähtav ainult töö autorile ning kaitstud selle eest, et kolmandad isikud sinna ligipääsu ei saaks. Seejärel kontrollis töö autor taotlused üle. Dokumendi kasutamiseks uuringus oli vajalik, et kõikidele uuringu jaoks välja valitud küsimustele oleks vastatud. Peale kontrollimist otsustati kasutada kõiki dokumente, kuna kriteeriumid uuringuks olid täidetud.

Dokumentides olid lisaks tegevuste kirjeldustele ka lingid lasteaadade blogidele. Töö autor kasutas blogidel olevat infot vaid teksti paremaks mõistmiseks. Infot veebilehtedel eraldi ei analüüsitud.

2.3. Andmeanalüüs

Enne andmete analüüsimist oli vaja dokumendid teisendada Wordi formaati. Paljud laekunud dokumendid olid PDF formaadis ning neid ei saanud seetõttu andmeanalüüsi keskkonda üles laadida. Samuti pidi autor analüüsitavaid dokumente just siinse uuringu jaoks sobivasse vormi viima: kustutati ära ebavajalik tekst ning alles jäeti ainult uurimisküsimustele vastuse andvad küsimused, samuti eemaldati kõikide inimeste ja lasteaadade nimed – seeläbi tagati lasteaadade anonüümsus. Näide dokumendist on töö lisas (Lisa 1.). Dokumendid olid kirjastiilis Times New Roman, kirja suurus 12 ning reavahe 1,5. Esimesele uurimisküsimusele vastuse saamiseks

analüüsitud teksti maht oli 51 lehekülge. Teisele uurimisküsimusele vastu saamiseks analüüsitud teksti maht oli 13 lehekülge. Kogu andmemaht 64 Wordi lehekülge.

Dokumentide analüüsimisel kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab autoril keskenduda teksti peamistele tähendustele ning analüüsida teksti kui tervikut. Autor saab ise luua oma koodid ja kategooriad ning leida seeläbi analüüsitava tekstist uurimisküsimustele vastavad olulised tähendused (Kalmus *et al.*, 2015). Esimese uurimisküsimuse andmestikku analüüsiti induktiivselt. Induktiivne sisuanalüüs valiti seetõttu, et käesolevat teemat on varasemalt vähe uuritud ning induktiivne lähenemine ei nõua varasemat teooriat, vaid võimaldab uurijal sisuanalüüsi teha andmetest lähtuvalt (Laherand, 2008). Teise uurimisküsimuse andmestikku analüüsiti deduktiivselt. Deduktiivne sisuanalüüs nõuab varasemal teorial põhinevat kategoriseerimise süsteemi (Laherand, 2008). Kuna sooviti uurida, kuidas on programmi tegevused lõimitud koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas välja toodud valdkondadega, siis loodi kategooriad kehtiva õppekava valdkondadest lähtuvalt. Olemasolevad kategooriad olid õppekavast lähtuvalt järgmised: Mina ja keskkond, Keel ja kõne, Matemaatika, Kunst, Muusika, Liikumine (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008). Andmetest lähtuvalt tekkisid valdkondade vahel seosed. Näiteks valdkonnaga “Mina ja keskkond” seostusid kas üks või mitu valdkonda. Seega tekkis andmetest kaks järgnevat kategooriat: “valdkonna “Mina ja keskkond” lõiming ühe valdkonnaga” ning “valdkonna “Mina ja keskkond” lõiming mitme valdkonnaga”.

Andmeid hakati kodeerima kvalitatiivset sisuanalüüsi toetavas keskkonnas *QCMap* (<https://www.qcmap.org/>). Esimese uurimisküsimuse puhul otsiti programmi kasutades dokumentidest tähenduslikud üksused ning loodi koodid. Teise uurimisküsimuse puhul hakati otsima loodud kategooriatele vastavaid tähenduslikke üksusi.

Mõlema uurimisküsimuse juures kasutati ka kaaskodeerija abi. Kõigepealt kodeeris töö autor ära viis dokumenti ning seejärel tegi seda kaaskodeerija. Üldiselt olid autori ja kaaskodeerija koodid sarnased, näiteks “jäätmel” ja “taaskasutus”. Mõned tähenduslikud üksused olid kaaskodeerijal pikemad kui autoril. Ühise arutelu käigus otsustati osade koodide nimetusi muuta. Näiteks oli ühe koodi nimetus algselt “liigirikuse uurimine”, kuid hiljem otsustati see muuta koodiks “elurikkus ja loodus”. Samuti olid algselt tegevused kodeeritud pikkuse (päev, nädal, kuu) järgi, kuid hiljem otsustati koos kaaskodeerijaga sellisest kategoriseerimisest loobuda. Kui koodide nimetused olid paigas, kodeeris töö autor ära ülejäänud

21 dokumenti. Autor vaatas kodeeritud dokumendid nädal hiljem üle ja tegi veel mõned muudatused. Uuesti kodeerides muudeti tähenduslike üksuste pikkusi või paigutati tähenduslikud üksused mõne muu koodi alla. Näiteks, kui algselt oli tähenduslik üksus seoses digikoristusnädalaga koodi all “digivahendid”, siis otsustas autor selle koodi eemaldada ning lisada see tähenduslik üksus koodi “jätmed” alla. Järgnevas tabelis on näha protsess, kuidas sai esimese uurimisküsimuse puhul tähenduslikkust üksusest kategooria.

Tabel 1. Tähenduslikust üksusest kategooriaks (LA 17).

Tähenduslik üksus	Kood	Alakategooria	Kategooria
/.../ Putukahotelli ehitamine koos lapsevanematega. /.../	elurikkus ja loodus	puudub	loodusega seotud tegevused ja kampaaniad
/.../ Prügi sorteerimine rühmades, köögis ja kogu majas. /.../	jätmed	inimene ja keskkond	inimesega seotud tegevused ja kampaaniad
/.../ Leivanädala tähistamine, leiva küpsetamine. /.../	tervislik toit	inimene ja tervis	inimesega seotud tegevused ja kampaaniad

Esimese uurimisküsimuse andmestiku analüüsimisel tekkis kaks peakategooriat: 1) “loodusega seotud tegevused ja kampaaniad” 2) “inimesega seotud tegevused ja kampaaniad”. Peakategoorial “inimesega seotud tegevused ja kampaaniad” tekkis ka kolm alakategooriat: 1) “inimene ja keskkond” 2) “inimene ja tervis” 3) “inimene ja kultuur”. Alakategooria “inimene ja keskkond” alla tekkisid järgmised koodid: “jätmed”, “taaskasutus”, “energia”. Alakategooria “inimene ja tervis” alla tekkisid järgmised koodid: “tervis ja heaolu” ning “tervislik toit”. Alakategooria “inimene ja kultuur” alla tekkisid järgmised koodid: “rahvuslikud tähtpäevad” ja “kodakondsus”. Peakategooria “loodusega seotud tegevused ja kampaaniad” alla alakategooriaid ei tekkinud, tekkisid järgmised koodid: elurikkus ja loodus, õueala ja vesi.

Teise uurimisküsimuse andmestiku analüüsi tulemusel tekkis kaks peakategooriat: 1) Valdkonna “Mina ja keskkond” lõiming ühe valdkonnaga 2) Valdkonna “Mina ja keskkond” lõiming mitme valdkonnaga. Lõiming ühe valdkonnaga peakategooria alla tekkisid järgmised alakategooriad: “matemaatika”, “keel ja kõne”, “kunst”, “muusika”, “liikumine”. Lõiming mitme valdkonnaga peakategooria alla tekkisid järgmised alakategooriad: keel ja kõne/matemaatika; kunst/matemaatika/keel ja kõne ning liikumine/kunst/keel ja kõne/muusika (Lisa 2.).

3. Tulemused

Järgnevas peatükis kirjeldatakse uuringu tulemusi. Tulemused esitatakse uurimisküsimuste ja kategooriate kaupa.

3.1. Keskkonnahariduslikud tegevused ja kampaaniad Rohelise lipu taotlustes

3.1.1. Loodusega seotud tegevused ja kampaaniad

Dokumentides kirjeldati tegevusi, mis olid seotud elurikkusega (linnud, loomad, taimed, loodus). Lasteaiad osalesid erinevatel KIK-i (Keskkonnainvesteeringute Keskus) poolt rahastatud loodusmatkadel Eesti eri paikades. Samuti korraldasid asutused ka ise erinevaid õppepäevi loodusesse, kus õpiti elurikkust tundma looduse keskel. Võeti osa erinevatest elurikkuse ja looduse teemaga seonduvatest kampaaniatest ja projektidest: “*Global Action Days*”, “*Earth Day*”, “*Ecomates*”, “*The Great Plant Hunt*”, Keskkonnakäpp 2020, Räpina Aianduskooli projektid, projekt “Tere, Kevad!”. Programmi töörühm osales rahvusvahelisel moodsa õppimise festivalil IduEdu teemaga “Elurikkuse uurimine haridusrobotite abil”. Uuritavates dokumentides rõhutati projektide ja kampaaniate keskkonnateadlikkust arendavat aspekti.

“Kõik kohalikud, üleriigilised ja rahvusvahelised keskkonnakampaaniad, projektid on aidanud kaasa laste, töötajate ja lapsevanemate keskkonnateadlikkuse arendamisel.

Rahvusvahelised ja üleriigilised projektid on aidanud paremini lahti mõtestada erinevaid Rohelise kooli teemavaldkondi”. (LA 10)

Dokumentides kirjeldati lindude eest hoolitsemist–vaadeldi, toideti ja kaardistati linde. Lindude temaatikat toetas linnutoidu tootja *Friends Food* konkurss, mille tulemusel said lapsed teadlikumaks lasteaia ümbruses olevast linnustikust. Dokumentidest ilmnes, et lapsed valmistasid ise rasvapalle ja jälgisid, et lindudel oleks talvel süüa. Kuna 2021. aastal aasta linnuks oli kuldnokk, siis osaleti kuldnoka joonistamise võistlustel ja ehitati kuldnokale pesakaste.

Taotlustes kirjeldati lemmikloomapäevi ning erinevaid õppereise. Näiteks käidi Elistvere loomapargis Eesti loomadega tutvumas ning osaleti orienteerumismängul loomaaias, kus lapsed said õppida tundma erinevaid loomi, keda Eesti looduses ei kohta. Lapsed ehtasid putukahotelle, mille abil aidati kaasa liigirikkuse suurenemisele ning õpiti tundma erinevaid putukaliike ja nende toitumisharjumusi. Kasvatati kasside turvakodule muru, mille käigus lapsed istutasid ise taime ja hoolitsesid selle eest.

Dokumentidest selgus, et tegeleti ka taimede teemaga. Lasteaia ümbruses kaardistati taimestik ning tehti lastele infotahvleid läheduses kasvavate taimede kohta. Lapsed kasvatasid ise taimi ja hoolitsesid nende eest. Seda tegevust toetasid Räpina Aianduskooli poolt pakutavad projektid, näiteks “Kurgisõbrad 2021”. Taimedele tehti ise kompostväetist, komposteerides sügisel kokkuriisunud lehti. Korraldati näituseid sügisandidest. Jälgiti ja uuriti puude muutumist erinevatel aastaegadel.

Dokumentides kirjutati ka digivahendite kasutamisest elurikkuse teema käsitlemisel. Kirjeldati *Bee Bot*-i kasutamist loodusteemalise muinasjutu kirjutamiseks, linnuliikide määramist vastava rakendusega, *QR*-koodide kasutamist orienteerumisel ning kaardistatud toataimede lisamist lasteaia serverisse, mille tulemusel oli teistel rühmadel soovi korral võimalik neid taimi vaatama minna või laenata. Kirjeldati nutikuul viktoriini käigus erinevate digivahendite kasutamist nagu *Ozobot*, *Big-Point*, *Blue Bot*.

Taotlustes kirjeldati ka lasteaia õuealaga seotud tegevusi. Imnes, et õuealale rajati lastele väliköögid, kus lapsed said looduslike vahenditega mängida. Tegeleti õueala haljastamise ja kaunistamisega. Taotlusest ilmsel, et seoses haljastuse ja kaunistamisega osaleti koos Peterburi Rohelise kooli lasteaia Venemaa projektis, mis suunas lasteaedasi õueala haljastama. Rajati istutuskaste ja peenraid, kus kasvatati nii taimi kui toitu. Osaleti helkuripuu projektis, kus ühele õuealal kasvavale puule riputati helkurid, et vajadusel sealt neid võtta ja ennast nähtavaks muuta.

Taotlustes kirjeldatud tegevuste ja kampaaniatega pöörati tähelepanu ka veekogudele. Imnes, et osaleti erinevates veekogude teemat toetavates kampaaniates ja projektides nagu Läänemere *BioBlitz*, Erasmus + projekt “Vee imed looduses ja teaduses”, loodusharidusprogramm “Olen mere sõber”, KIK-i projekt “Meri, rannaniit, roostik”, “*Seabin* – puhta mere nimel!” Viimase kampaaniaga seoses oli dokumentides kirjeldatud ka kampaania positiivset mõju lastele.

“Lastevanematelt tuli palju tagasisidet, et koju tulles rääkisid lapsed, missugust kahju tekitab prügi heitmine merre. Koos otsustati olla mere ja keskkonna suhtes hoolivamad. Lapsed nägid, kui palju ja missugust ebavajalikku prügi leidub meres. Üks tähtsamaid ülesandeid oli lastele, et nad said rikastada Läänemere elu uute kaladega. Giid andis spetsiaalsed välja aretatud kalad laste kätte ja nemad lasid neid ettevaatlikult merre. Käesolev õppekäik ja projektis osalemine muutis laste maailmapilti avaramaks ning kindlasti seeläbi jõudis info ka lastevanemateni.” (LA 9)

Samuti korraldati erinevaid õppekäike veekogude äärde, kus lapsed õppisid veekoguäärset taimestikku tundma ning ka seda, kui palju prügi satub vette ja, miks on oluline seda ennetada. Lastele räägiti õppetegevuste käigus rohkem prügi ohtlikkusest veekogus, korraldati mereteemalisi nädalaid ning osaleti talgutel, kus puhastati veekogude ümbrusi. Lisaks käidi Meremuuseumis Läänemere näitust vaatamas.

3.1.2. Inimesega seotud tegevused ja kampaaniad

3.1.2.1. Inimene ja keskkond

Dokumentides kirjeldati tegevusi, mis olid seotud inimtegevuse ja keskkonnaga (jäätmed, taaskasutus ja energia). Taotlustest ilmnas, et lasteaiad korraldasid erinevaid tegevusi ja teemanädalaid või -päevi, mis keskendusid jäätmete vähendamisele. Näiteks koristati lasteaiade ümbrust ning võeti kasutusele meetmeid, mis aitaksid vähendada jäätmete teket. Rühmades ja lasteaiade üldaladel korraldati jäätmete sorteerimist: tavalised prügikastid vahetati välja prügi sorteerimise konteinerite vastu. Dokumentidest ilmnas, et lastega arutati erinevate tegevuste kaudu jäätmete teemadel ning korraldati jäätmeteemaline etendus. Samuti kirjeldati, kuidas kasutati *Rugger Robot* nutirakendust, mille abil said lapsed maastikuroboti programmeerida nii, et see võtaks maast prügi üles ja viiks prügikotti. Kirjutati ka digiprügist vabanemise tegevusest, kus õpetajad osalesid digikoristusnädalal, mille raames kustutati digiprügi vähendamiseks ära kõik ebavajalikud failid arvutist.

Taotlustest tuli välja, et lapsed joonistasid plakateid teemal “Seiska oma auto mootor” ja need riputati parklasse vanematele nägemiseks. Taotlustes kirjeldati ka plakatite tegemise motiivi.

“Mitme aasta kõige külmem talv taaselustas vana mure, et lapsevanemad kippusid autode mootoreid lasteaiade ees mitte seiskama ja nii oli teatud ajal heitgaaside kogus suurem kui võiks. See ei ole hea inimeste tervisele ega loodusele. Kõik lasteaiade rühmad valmistasid ühe plakati teemalt „Seiska mootor“ ning need on nüüdseks juba päris pikalt meie aia küljes rippunud. Usume, et see väike meeldetuletus silma ees innustab kasvõi mõnda vanemat oma autot mitte käima jätma”. (LA 14)

Taotlustes nimetati järgmisi jäätmete teemalisi kampaaniaid ja projekte: “Maailmakoristuspäev”, “Puhtam Eesti”, Euroopa jäätmetekke vähendamise nädal,

alumiiniumist teeküünla aluste kogumise projekt. Samuti toodi välja osalemine ülemaailmsel kampaanial “Waste Art”, mida kirjeldati nii:

“Waste Art on olnud meile väga palju abiks prügisorteerimisel ning sellele tähelepanu pööramisel. Palju vajalikke õppematerjale ning nõuandeid, millega on olnud lastele lihtne õpetada prügi sorteerimist ning käsitleda üldse prügi teemat kaasates see meie igapäeva ellu.” (LA 4)

Samuti kirjeldati taotlustes seda, miks üldse kampaaniatest ja projektidest osa võetakse.

“Kampaaniates ja üleskutsetes osalemine tekitab tunde, et oleme osa suuremast kogukonnast, kes midagi probleemi lahendamiseks või tähelepanu juhtimiseks ära teeb. Lisaks rikastab see igapäevast õppe- ja kasvatustööd uute ideede ning tegevustega. Mõnikord annab see uusi ideid tegeleda millegagi, mis ei ole seni harjumuspärane olnud.” (LA 14)

Dokumentides kirjeldati erinevaid taaskasutusega seotud tegevusi. Näiteks kasutati tehismaterjalide asemel taaskasutatud ja looduslikke materjale, et meisterdada kaunistusi ning nendega lasteaeda kaunistada. Lasteaia jõulupuu kaunistati tavapärase ehete asemel hoopis kootud kinnaste ja sokkidega. Tehti taaskasutatud materjalidest jõulukaarte ning saadeti teistele lasteaedadele. Tähistati traditsioonilist vanapaberipäeva ning osaleti näitusel “Vanade raamatute kunst”. Toimusid erinevad näitused, näiteks sügisnäitus teemal “Vanast uus, põnev ja ilus” ja näitus, mis valmis munakarpidest. Rühmades hakati päris trummide asemel kasutama tühje plastnõusid ning toimus taaskasutatud materjalidest pillide näitus.

Energia teemat käsitleti lasteaedades “Sooja kampsuni päeva” näol.

“Tähistasime Belgiast alguse saanud sooja kampsuni päeva. See päev kutsub üles juhtima tähelepanu soojusenergiakasutusele ja-säästmisele. Saime tunda, kuidas on olla, kui ruumis on jahe. Ja kui elektrit ei ole, jääb ka teleri vaatamine pooleli ja tunnelis on päris pime. Hea, et taskulambid kaasas olid.” (LA 21)

Samuti toodi välja osalemine KIK-i ja Haridusameti ühisprojektis, mille teemaks oli “Särtsutund”.

3.1.2.2. Inimene ja tervis

Taotlustes kirjeldati erinevaid tegevusi, mis olid seotud nii laste füüsilise kui ka vaimse tervisega. Ilmnes, et lasteaedad tegutsevad pidevalt laste liikuma suunamisega.

“Aasta jooksul korraldasime traditsioonilisi ja ka uusi sündmusi, mis suunavad lapsi sportima ja viibima värskes õhus. Eraldi toome välja esmakordselt toimunud rattapäevad, kevadel on kavas seda korrata.” (LA 14)

Koostöös jalgpalliklubiga korraldati lastele sportlik jalgpallihommik. Mängiti discgolfi, viidi läbi õuesõppepäevi ja käidi erinevatel matkadel, et lapsed saaksid piisavalt värskes õhus liikuda. Tegevustesse kaasati ka lapsevanemaid, näiteks toimus ühine orienteerumine. Osaleti erinevates liikuma kutsuvates kampaaniates ja projektides nagu “Hakkame liikuma”, “Südame teatevõistlused doktor Aibolidiga”, “Liikudes võidad alati”, “Maailma tervisepäev”.

Dokumentidest selgus, et tegevustega pöörati tähelepanu ka laste vaimsele tervisele. Näiteks osaleti Peaasi.ee veebilehel korraldatud kampaanias “Vaimse tervise vitamiinikuur”.

“RK töögrupi juht jagas iga nädala algul (5 nädalat) rühmadele teemakaarte ja vaimse tervise nippe. Õpetajad valisid kuidas rühmas antud „vitamiinile” tähelepanu pöörasid.” (LA 24)

Taotlustes kajastati ka tegevusi, mis keskendusid üleüldiselt inimese elu ja tervise hoidmise teemadega. Näiteks osaleti rahvusvahelisel kätepesupäeval. Koostööd tehti Suukooliga – osaleti nende kampaanias “Suukool võitleb suukollidega”, võeti kasutusele Suukooli hambapesukalender, mille tulemusel õppisid lapsed suuhügieeni hoidma ja vältima vee raiskamist. Koostöös korraldati lastele infotund “Terved hambad – ilus naeratus”. Osaleti häirekeskuse poolt korraldatud projektides “Tulest targem”, “112 päev” “Lumest lumele”. Samuti osaleti kampaaniates “Tee end nähtavaks” ja “Sina oled ettenäitaja, et tema oleks ettevaataja”.

Läbi tegevuste ja kampaaniate õpetati lastele ka seda, kuidas internetis toimida. Õpiti saatma e-kirja, mis saadeti programmi “Kiusamisest vabaks” maskotile Sõber Karule. Tähistati ülemaailmset turvalise interneti päeva teemaga “Ma ei jaga võõrastega oma nime, aadressi ja muud isiklikku infot”.

Taotlustest ilmnes, et lasteaiad tegelesid ka tervisliku toidu ja selle valmistamise temaatikaga. Näiteks tähistati leivanädalat, küpsetati ise leiba ning osaleti Vabaõhumuuseumi tunnil “Leivategemise lugu”. Veel kirjeldati, kuidas korraldati erinevaid õppereise näiteks Hõbeda kitsefarmi, kus toimusid tervisliku toidu töötoad, virtuaalselt külastati Nopri talu ning käidi ettevõttes, kus lapsed said näha, kus toimub piima tootmine ja piimatoodete valmistamine. Osaleti Tallinna Tervishoiumuuseumi tunnil “Söö terviseks”. Samuti võeti osa projektist

“Kuldne lusikas–tervislikud smuutid”. Korraldati sügislaad, mille kaubavalikuga näidati, kui olulise osa tervislikust toidulauast moodustavad loodusannid.

3.1.2.3. Inimene ja kultuur

Dokumentides toodi välja ka rahvuslike tähtpäevade tähistamist. Paljusid tähtpäevi tähistati sportlikult. Isadepäeval korraldati näiteks erinevaid spordimänge ning orienteerumine.

Vastlapäeva tähistati samuti sportlikult vastlakombestiku mängu mängides. Lisaks tähistati mardi–ja kadripäeva, emakeelepäeva ja sõbrapäeva. Eesti Vabariigi sünnipäeva raames korraldati pidulik näitus “Minu armas Eesti asi”. Lihavõttepühade tegevused seoti mere temaatikaga.

Dokumentides kajastus läbi tegevuste kirjelduste ka globaalse kodakondsuse teema. Näiteks tutvustati lastele teisi rahvuseid ja nende kultuure. Rahvusvahelise projekti raames valmistati Dolly nukke ning kasutati alushariduse õpetajatele valmistatud õppevahendit “Amanda ja maailm”. Toimus Maailmahariduse nädal, mille raames oli koostöö projekt Lyraga (Rahvusvaheline Rahvuskultuuride Ühenduste Liit), kus ühing saatis rühmale kasti vahenditega, mille abil tutvuti lezgiinide kultuuriga. Samuti kirjeldati taotluses ka “Põnevad maad ja rahvad” temaatilist tegevust.

“Iga rühm valis õppeaasta algul, millise riigi/maa kohta soovivad nad rohkem teada saada ja uurisid seda õppeaasta jooksul. Samuti lisasid nad lasteaiakoridori maailma(riikide) -kaardi juurde selle riigi kohta teistele uudistamiseks pilte, infot.” (LA 25)

Taotlustes kirjeldatud tegevused keskendusid lisaks sellele, et õpetada lastele sallivust, hoolivust ja viisakust. Näiteks joonistasid lapsed hooldekodudele jõulukaarte.

“Õpetajad panid Facebookis kirja, et osalevad üleskutsel. Seejärel lepiti kokku mitu kaarti rühmas meisterdatakse ja kuhu hooldekodusse saadetakse.” (LA 25)

Koostöös Toidupangaga korraldati heategevuslik korjandus “Magusad jõulud”. Tähistati erinevaid sallivuse teemapäevi, näiteks: aitäh ütlemise päev, kallistamise päev, kaisukarupäev ja osaleti kampaaniates “Kiusamisest vabaks” ja “Aita endast nõrgemat”.

3.2. Koolieelse lasteasutuse õppekava valdkonnad Rohelise kooli programmi tegevustes

Järgnevalt kirjeldatakse teise uurimisküsimuse tulemusi peakategoriatest ja alakategoriatest lähtuvalt.

3.2.1. Valdkonna “Mina ja keskkond” lõiming ühe valdkonnaga

Selle peakategooria alakategooriateks olid “matemaatika”, “keel ja kõne”, “kunst”, “muusika”, “liikumine”. Dokumentidest ilmnes, et “Mina ja keskkond” ning “Matemaatika” valdkonna lõiminguna loendati seemneid, võrreldi puude, inimeste ja kalade pikkusi, uuriti välja kui pikaks võib kasvada sinivaal. Toodi välja ka töölehtede lahendamine. Mängiti matemaatilisi õppemänge. Õppemängudest toodi näitena otsimismäng, kus õpetaja ütles lapsele mitu käbi otsida, mis värvi leht talle tuua või kalale õige paariline leida. Dokumentidest ilmnes veel, et kartulivõtmise käigus sorteerisid lapsed need värvuse järgi kahte eri suuruses korvi ning hiljem loendati kartulid üle ja võrreldi nende kuju. Samuti kirjeldati dokumentides erinevate katsete läbiviimist ning robotikavahenditega tutvumist nagu näiteks maastikurobotiga.

“Lapsed kasutasid erinevaid pargis leitavaid looduslikke vahendeid robotile raja ehitamiseks, takistuste seadmiseks ning programmeerisid robotit sõitma puude vahel slaalomit.” (LA 24)

Dokumentides kirjeldati erinevaid tegevusi, mis lõimusiid “Mina ja keskkond” ning “Keel ja kõne” valdkonnaga. Näiteks korraldati lastega erinevaid aruteluringe teemade sissejuhatuses. Üheks aruteluringi teemaks oli kiusamine ja selle ennetamine. Õpiti sõna esimest häälikut eristama õppemänguga “Kala” ning oma nime esimese häälikuga algava omadussõna leidmisega. Lavastati erinevaid etendusi ning loeti raamatuid. Koolieelikud koostasid ise menüü ja kirjutasid selle tahvlile. Lahendati mõistatusi köögiviljadest. Osaleti rahvusvahelises projektis “Say Hello to the World”, mida kirjeldati järgnevalt:

“Õppisime horvaatia ja eesti kultuuri, keelt ning loodust, õppisime eesti, vene, inglise ja horvaatia keeles.” (LA 9)

Dokumentides kirjeldati ka “Kunst” ning “Mina ja keskkond” valdkondade lõimimist. Näiteks tehti erinevaid kunstitöid, kasutades taaskasutatud materjali. Toimusiid näitused ja kaunistati rühmaruume. Ilmnes, et meisterdamiseks kasutati erinevaid vahendeid: nahajääke, kingakarpe, tualettpaberirulle, jääd, kartuleid. Joonistati aasta kala haugi, vooliti köögivilju. Korjati ja kuivatati sügislehti ning meisterdati neist siil. Taaskasutatud materjalidest ehitasiid lapsed ise lindudele söögimaja.

Valdkondade “Liikumine” ning “Mina ja keskkond” lõimingu puhul ilmes dokumentidest, et korraldati erinevaid matku ja väljasõite loodusesse, kus toimusiid

liikumismängud. Töökasvatuse põhimõttel said lapsed lasteaiaõuel riisuda ja osaleda erinevatel kevadtöödel aias. Toimus õunajooksunädal.

Valdkondade “Muusika” ning “Mina ja keskkond” lõiminguna lauldi erinevaid loodusega seotud laule. Kasutati volditud laevukesti, mida ujutati meres ja lauldi laule “Mida meri randa tõi?” ja “Vihmatilk”. Mängiti laulumängu “Õunake”.

3.2.2. Valdkonna “Mina ja keskkond” lõiming mitme valdkonnaga

Selle peakategooria alakategooriateks olid “matemaatika/keel ja kõne”, “kunst/matemaatika/keel ja kõne”, “keel ja kõne/kunst/liikumine/muusika”. Valdkondade “Mina ja keskkond”, “Matemaatika” ning “Keel ja kõne” lõimingut kirjeldati dokumentides erinevate tegevuste teel. Näiteks selgus, et putukahotelli rajamise järgselt võrreldi ja mõõdeti erinevaid putukahotelle ning arutleti, kus ja kuidas neid kõige parem hoida oleks. Lisaks räägiti, miks putukahotellid vajalikud on. Võeti osa ülemaailmsest võistlusest “*Wonder League Robotics Competition*”, kus lapsed uurisid ja võrdlesid kilpkonnade pesakondi ja eluviisi. Programmi lõiming toodi välja järgnevalt:

“Rakendati nii matemaatikat, robotikat ja programmeerimist ning ka omavahelist koostööd. Täiendati sõnavara nii eesti kui ka vene keeles.” (LA 9)

Erinevate tegevuste teel lõimiti valdkonnad “Mina ja keskkond”, “Kunst”, “Matemaatika” ning “Keel ja kõne”. Dokumentides kirjeldati, et taaskasutatud materjalidest loodi lasteaia makett, mõõdeti selle suurus ning tehti aruteluring ühise eesmärgi suunas liikumiseks. Taaskasutuse temaatikana kirjeldati tegevust, kus lapsed vaatlesid erinevate kodumasinate pilte ja seejärel ehitasid legoklotsidest ise pliidi ja ahju. Veel pesti paberist valmistatud pesu ja pandi see kuivama.

Dokumentidest ilmnes, et uuriti tulbisibulaid, lapsed istutasid ise need potti, hoolitsesid nende eest, iga nädal mõõdeti taimi lõngaga ning tulemused pandi kasvudiagrammi kirja. Tegeleti seemnete külvamise, mille käigus loeti koos lastega infot pakendilt, loendati seemneid ning hiljem võrreldi, millised taimed kasvasid pikemad või lühemad. Looduse teemat käsitleti ka puuokstest onni ehitamisel. Lapsed pidid õiges suuruses oksad leidma, need stabiilselt kinnitama ning selle töö tulemusel arenes laste sõnavara, mõõtmisoskus ja fantaasia.

Dokumentidest selgus lisaks, et lapsed kirjutasid kirja Soome lasteaiale. Esmalt uuriti infot naaberriigi kohta ning seejärel valmistas iga laps ette ühe soomekeelse sõna, mida teistele

tutvustas. Seejärel sai iga laps paberi ja kirjutas natukene endast ja lisas enda portree. Kirjad kaaluti ära ja saadeti teele.

Dokumentidest ilmnes ka lõiming valdkondade “Mina ja keskkond”, “Keel ja kõne”, “Kunst”, “Liikumine” ning “Muusika” vahel. Kirjeldati pidu, kuhu saabusid erinevad muinasjututegelased (Kapten Trumm, Emmeliine) ning samuti ka Erasmus + projekti partnerid Taanist, Islandilt ja Horvaatiast. Lapsed andsid külalistele kingituseks erinevaid Eesti puu- ja juurvilju. Koos tantsiti erinevate rahvuste tantse ja lauldi laule. Samuti oli dokumentides välja toodud sügispidu teemal “Kuidas lapsed Prügikuningannat ümber õpetasid”, mille kirjeldus on järgmine:

“Meie lapsed kohtusid õues Kuldse Sügisega, tantsisid ja lõbutsesid temaga, kui äkki tuli Prügikuninganna meie peole ja üritas meie lõbu rikkuda, prügi laiali puistades. Kuid lapsed ei sattunud segadusse, nad korjasid kogu prügi kokku, sorteerisid tüübi järgi ja õppisid Prügikuningannat ümber. Ja samal ajal näitasid nad, et prügist saab teha imelisi ja ilusaid asju, nagu meie moeetendusel. Kõik peoriietused tundusid lihtsalt suurepäraseid!” (LA 13)

Ühes dokumendis oli kirjutatud, et lasteaias eesmärgiks oli teiste maade ja rahvaste tundma õppimine. Sellega seoses vaatasid lapsed videoid, kuulasid muusikat, laulsid, tantsisid ja joonistasid teiste rahvuste teemal.

4. Arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada Rohelise lipu taotlustes avalduvad tegevused ja kampaaniad ning koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava valdkondade lõimimine Rohelise kooli programmi tegevustes.

Rohelise lipu taotluste analüüsi tulemusel ilmnes mitmeid erinevaid tegevusi ja kampaaniaid, millega lasteaiad tegelevad. Võrreldes käesoleva uuringu tulemusi varasemalt läbi viidud Korkmaz ja Yildiz (2017) uuringu tulemustega võib märgata sarnasusi. Mõlema uuringu tulemustest ilmnes, et Rohelise kooli programmi rakendavad lasteaiad kasutavad rühmas palju looduslikku materjali, taaskasutavad paberit ja tegelevad aktiivselt prügi sorteerimisega. Samuti leidub sarnasusi ka käesoleva uuringu tulemustes ja Gericke jt (2020) uuringus. Mõlemas uuringus kirjeldati putukahotellide rajamist elurikkuse rikastamiseks. Kõikide eelnimetatud uuringute tulemuste põhjal võib väita, et RKP raames viiakse enamasti läbi looduse ja

elurikkusega seotud tegevusi. Autori hinnangul on seos looduse ja elurikkusega mõistetav, kuna Rohelise kooli programm on siiski eelkõige keskkonnahariduslik programm. Samuti on lasteaias looduse ja elurikkuse teemat hea käsitleda, kuna see on juba koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas olemas.

Veel avalduvad käesoleva uuringu tulemustes ning Gericke jt (2020) uuringust, et lasteaiad tegelevad RKP raames ka tervisliku toitumise ning hammaste tervise teemaga. Võrreldes kõiki eelnevalt mainitud tulemusi on näha, et lisaks loodusteemalistele tegevustele pööratakse lasteaiades programmi rakendades tähelepanu ka inimese tervisele ja heaolule. Kuigi RKP on eelkõige suunatud loodusele ja keskkonnale, on samas mõistetav, et inimene ise peab olema terve ja kaitstud. Kui inimene järgib tervisliku eluviisi põhimõtteid, on tema valikud üldjoontes kooskõlas ka keskkonnaga. Seega võib RKPd pidada mitmekülgseks ja eritahuliseks, mis pakub võimalusi tegevuste läbi viimiseks eri teemadel.

Krnel ja Naglic (2009) töid oma uuringus välja, et RKP seitse strateegilist sammu lähtuvad pigem ainult dokumentide koostamisest ning keskkondlikke muudatusi maja ümbruses tehakse reaalselt vähe. Seevastu siinses uuringus uuritud dokumentide tulemustest on võimalik välja lugeda vastupidist. Dokumentidest ilmnas, et lasteaiad kasvatavad oma õuealal taimi ning tegelevad haljastusega. Sarnaselt käesoleva uuringu tulemustele leidsid ka Bunce jt (2020), et Rohekoolides pannakse suurt rõhku õueala haljastusele. Põhjus, miks Eestis hoonete ümbruse haljastusele rohkesti tähelepanu pööratakse, võib olla seotud meie ajalooga – aia- ja põllutööde tegemine on eestlastele harjumuspärane. Samuti on linnastumine järjest massilisem ning lasteaiad saavad õueala haljastusega linnaruumi loodust tuua.

Käesoleva uuringu tulemustest selgus, et õppekava valdkonda “Mina ja keskkond” lõimiti nii ühe kui mitme valdkonnaga. Tegevustes olid esindatud kõik koolieelse lasteasutuse õppekava valdkonnad. Uuringu tulemuste põhjal võib väita, et kuna lasteaiad lõimivad RKP tegevustes peale valdkonna “Mina ja keskkond” ka kõiki teisi valdkondi, siis toimib lõiming praktikas juba praegu efektiivselt. Tegevuste lõimingu olemasolul on võimalik, et dokumentides kirjeldatud tegevused ei jää vaid ühel korral läbi viidavateks tegevusteks.

4.1. Töö piirangud ja soovitused edasisteks uuringuteks

Töö üheks peamiseks piiranguks oli see, et kuna uuriti dokumente ja lasteaiadega otse kontakti ei võetud, siis polnud töö autoril võimalust vajadusel informatsiooni juurde küsida või midagi

täpsustada. Edaspidi võiks dokumendi analüüsi kombineerida näiteks intervjuuga, et võimaldada andmete triangulatsioon. Teise uurimisküsimuse andmete analüüsmisel esines piirang, et õppekava valdkondade lõimingu osa oli dokumentides väga kokkuvõtlikult esitatud. Uurijal oli raske eristada, milline tegevuse osa on seotud mõne muu valdkonnaga kui “Mina ja keskkond”. Ka siin oleks abistanud kombineeritud uuring, kus oleks saanud intervjuu abil õpetajatelt täpsustavaid küsimusi küsida.

Seoses väikese valimiga käesolevas töös tuleb järelduste tegemisel ettevaatlik olla, kuna põhja-panevaid teemade üldistusi teha ei saa. Kui järgnevatel uuringutes Rohelise lipu taotlustes esinevaid tegevusi uurida, siis võiks kasutada kvantitatiivset meetodit ja suuremat valimit. Kvantitatiivse uuringuga oleks võimalik välja tuua, millised olid kõige populaarsemad tegevused ning seeläbi saaks hinnata, milliseid keskkonnateemasid lasteaiaid kõige enam väärtustavad.

4.2. Töö praktiline väärtus

Siinne uuring võib kasu tuua Rohelise kooli programmi eestvedajatele ning uutele programmiga liitujatele, et saada ideid, milliseid keskkonnahariduslikke tegevusi selle programmi raames läbi viia ja millistes kampaaniates osaleda. Kuna hetkel kehtiv lasteaia õppekava eeldab lõimingu kõikides tegevustes, siis on võimalik siinsest tööst saada praktilisi näited keskkonnahariduse lõimimiseks teiste valdkondadega. Töö võiks olla inspiratsiooniks ühelt poolt Rohelise kooli lasteaedadele, teisalt kõigile keskkonnaharidust toetavatele lasteaedadele.

Tänuõnad

Täna Rohelise kooli programmi Eesti koordinaatorit Eeva Kirsipuu–Vadi. Tänu temale oli mul võimalik Rohelise lipu taotlused saada. Ning samuti abistas ta mind taotluse teemaliste lubadega. Veel soovin tänada kõiki lasteaedasiid, kes andsid nõusoleku enda Rohelise lipu taotlusi uuringu eesmärgil kasutada. Eriliselt suur tänu läheb juhendajatele Mirjam Burgetile ja Maria Jürimäele, kes olid töö valmimisel suureks toeks ja abiks.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Carolyn Tamm

/allkirjastatud digitaalselt/

kuupäev: 22.05.2022

Kasutatud kirjandus

- Boeve–de Pauw, J., & Van Petegem, P. (2017). Eco-school evaluation beyond labels: The impact of environmental policy, didactics and nature at school on student outcomes. *Environmental Education Research*, 24(9), 1250–1267.
- Bunce, L., McGee, N., & Phillips-MacNeil, C. (2020). Ontario EcoSchools: A framework for environmental learning and action in k-12 schools. In Gough, A., Lee, J. C. K., & Tsang, E. P. K (Eds.), *Green Schools Globally* (pp. 103–123). Springer, Cham.
- Bowen, G.A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*.
- Changing together. Eco Schools 1994–2019 (2019). *Eco-schools global*.
<https://www.ecoschools.global/changing-together-ecoschools-19942019>
- Cincera, J., Kroufek, R., Simonova, P., Broukalova, L., Broukal, V., & Skalík, J. (2015). Eco-School in kindergartens: the effects, interpretation, and implementation of a pilot program. *Environmental Education Research*, 23(7), 919–936.
- Didonet, V. (2008). Early childhood education for a sustainable society. In Pramling Samuelsson, I., & Kaga, Y (Eds.), *The contribution of early childhood education to a sustainable society* (pp. 25–31). Paris: UNESCO.
- Eco–Schools global* (2021). <https://www.ecoschools.global/>
- Gericke, N., Manni, A., & Stagell, U. (2020). The green school movement in Sweden–Past, present and future. In Gough, A., Lee, J. C. K., & Tsang, E. P. K (Eds.), *Green Schools Globally* (pp. 309–332). Springer, Cham.
- Hea Teadustava*. (2017). <https://www.eetika.ee/et/eesti-hea-teadustava>
- Henderson, K., & Tilbury, D. (2004). *Whole-school approaches to sustainability: An international review of sustainable school programs*. Australian Research Institute in Education for Sustainability.
http://kpekardits.kar.sch.gr/Aiforia/international_review2.pdf
- Jaani, J., & Aru, L. (2010). *Lõiming: lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas*. TÜ haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
<https://www.hm.ee/sites/default/files/lõimingukogumik.pdf>
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*.
<https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi Teataja I*, 2008, 23, 152.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Korkmaz, A., Yildiz, T. (2017). Assessing preschools using the Eco-Schools program in terms of educating for sustainable development in early childhood education. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(4), 595–611.
- Krnel, D., & Naglic, S. (2009). Environmental literacy comparison between eco-schools and ordinary schools in Slovenia. *Science Education International*, 20(1/2), 5–24.
- Laherand, M–L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrukk
- Li, M., Zhang, Y., Yuan, L., & Birkeland, Å. (2019). A critical analysis of education for sustainability in early childhood curriculum documents in China and Norway. *ECNU Review of Education*, 2(4), 441–457
- Nugin, K. (2013). *Üldõpetuse rakendamise lasteaias*. Tartu: AS Atlex
- Ohlsson, A., Gericke, N., & Borg, F. (2022). The possible inclusion of Education for Sustainability in Swedish preschool curriculum and education. In *11th World Environmental Education Congress-Building Bridges in Times of Climate Urgency, 14-18 March 2022, Prague*.
- Rohelise kooli programm (s.a.). *Tartu loodusmaja*. <https://www.tartuloodusmaja.ee/roheline-kool/>
- Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine*. <https://samm.ut.ee/valimid>
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. SAGE Publications.
- Stuhmcke, S. M. (2012). *Children as change agents for sustainability: An action research case study in a kindergarten*. Doctoral dissertation. Queensland University of Technology
- Tal, T. (2020). Green schools in Israel: Multiple rationales and multiple action plans. In Gough, A., Lee, J. C. K., & Tsang, E. P. K (Eds.), *Green Schools Globally* (pp. 227–244). Springer, Cham.
- Torquati, J., Cutler, K., Gilkerson, D., & Sarver, S. (2013). Early childhood educators' perceptions of nature, science, and environmental education. *Early Education & Development*, 24(5), 721–743.
- Özsoy, S., Ertepinar, H., & Sağlam, N. (2012). Can eco-schools improve elementary school students' environmental literacy levels?. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching* 13(2), 1–25.

Lisad

Lisa 1. Näide Rohelise lipu taotlusest

1. Keskkonnakampaaniates, projektides ja tegevustes osalemine

1.1. Kohalikes, üleriigilistes ja rahvusvahelistes keskkonnakampaaniates, projektides ja tegevustes osalemine 2020/2021. õppeaastal. Kas ja kuidas mõjutasid need haridusasutuse keskkonnateadlikkust ja/või keskkonnasäästlikku majandamist?

Tervet lasteaeda hõlmavad rahvusvahelised keskkonnakampaaniad:

- [Spordinädal](#) (sept. 2020). Spordinädal suunas liikuma rohkem nii lapsi, lapsevanemaid kui ka töötajad. Pöörati suuremat tähelepanu tervisliku toitumise ja sportlike eluviiside jätkusuutlikusele.
- Lumememmede [päev](#) (18.01.2021)
- Sooja kampsuni [päev](#) (9.02.2021)

Ürituse üldine suurem eesmärk on pöörata tähelepanu energia tarbimise vähendamisele ja kliima soojenemisele maailmas. Toasooja saamine mõjutab üleüldiselt meie keskkonda. Seega lasteaias reguleeritakse radiaatoreid vastavalt ilmale, pöörates tähelepanu energia säästmisele.

Rühmade tegevused üleriigilistes ja rahvusvahelistes keskkonnakampaaniates:

- Hakkame liikuma – koos [peredega](#) (23-25.10.2020)
- [Kätepesupäev](#) (15.10.2020)
- Kaisukaru [päev](#) (27.10.2020)
- Euroopa nädal [jäätmetekke](#) vähendamiseks (okt.- nov.2020)
- Aitäh ütlemise [päev](#) (11.01.2021)
- Kallistamise [päev](#) (21.01.2021)
- Aasta loom [rott](#) (3.02.2021)
- Õuesõppe [päev](#) (14.04.2021)
- Rahvusvaheline [112](#) päev (11.02.2021)

rühm on osalenud aktiivselt erinevates kohalikes, üleriigilistes ja rahvusvahelistes projektides. Sidudes neid osavalt õppe- ja kasvatustöö teemadega. Seeläbi on rühmas alustatud projektõppe praktiseerimist ning ühtlasi on hästi arenenud nii laste kui ka lapsevanemate keskkonnaalased teadmised.

- Haabersti projekt – [orienteerumismäng](#) loomaias 08.10.2021

Lapsed õppisid said võimaluse õppida tundma erinevaid loomi, keda Eesti looduses ei kohta. Lisaks said lapsed aktiivselt liikuda ja seejuures lõbusalt õppida.

- Päästeameti projekt – „[Tulest targem](#)“ 16.09.2021. Lapsed said esmased teadmised mänguliste ja praktiliste tegevuste tuleohutusest.
- Rápina Aianduskool - "[Kurgisõbrad 2021](#)"

Projekt aitas käsitleda elurikkuse teemat. Projekti raames õppisid lapsed aru saama, kuidas seemnest sirgub taim. Projekti eesmärgiks on kasvatada, hooldada ja vaadelda hariliku kurgi taimi, võrrelda nende kasvu ja saada vilju.

Kõik kohalikud, üleriigilised ja rahvusvahelised keskkonnakampaaniad, projektid on aidanud kaasa laste, töötajate ja lapsevanemate keskkonnateadlikkuse arendamisel. Rahvusvahelised ja üleriigilised projektid on aidanud paremini lahti mõtestada erinevaid Rohelise Kooli teemavaldkondi.

1.2. 2020/2021. õppeaastal omal algatusel läbiviidud ja kogu haridusasutust hõlmavad keskkonnahariduslikud projektid/üritused/kampaaniad

alun märkige nimetus ja lisage lühikirjeldus või link blogile vms, kus nimetatud tegevusi on kirjeldatud. Palume ära märkida, millise enda poolt valitud Rohelise kooli programmi teemaga oli see tegevus seotud

Üle linnaline väljakutse:

- Tallinna Lasteaed X kutsus Tallinna lasteaedade töötajaid osalema [südamekuu väljakutsel](#): „Kõnnime südame rõõmuks“ (2021), kasutades mobiilirakendust MapMyRun. Eesmärk on kõndida võimalikult palju kilomeetreid oma südame heaks, perioodil **01.04.-30.04.2021**. Teema: Tervis ja heaolu

Lasteaia põhised projektid:

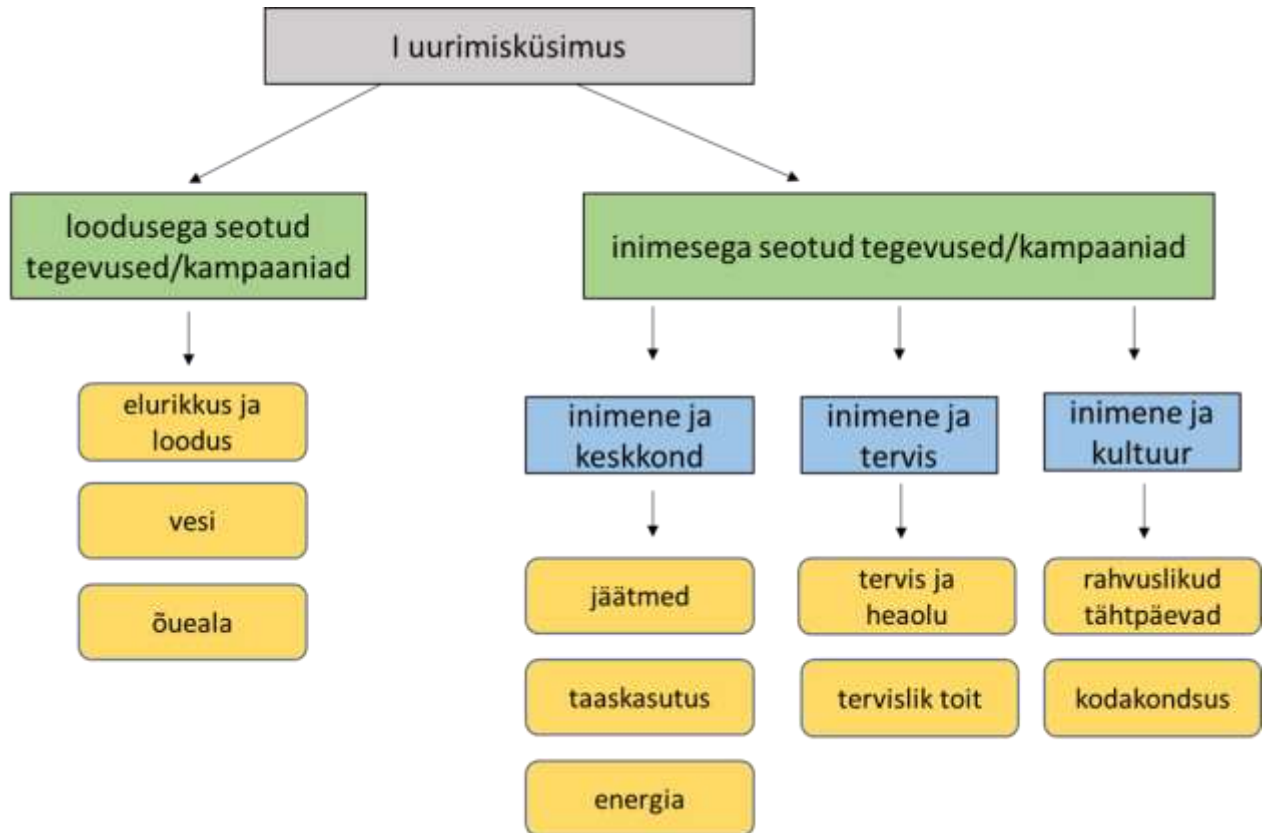
- Liigirikkuse kaardistamine ja infotahvlite ning [liigirikkust](#) tutvustavate materjalide loomine (jaanuar-aprill). Teemad: Elurikkus ja loodus, õueala, toit
- [Kokanduse](#) ainekava loomine (suvi 2020) ja rakendamine. Teemad: Elurikkus ja loodus, tervis ja heaolu, toit, globaalne kodakondsus.
- Sõbrapäev [lasteaias](#) – üksteisest hoolimine. Teemad: Tervis ja heaolu, globaalne kodakondsus.
- Üle-lasteaialine [sügisandide](#) näitus – koostöö lapsevanematega.

Rühmapõhised projektid:

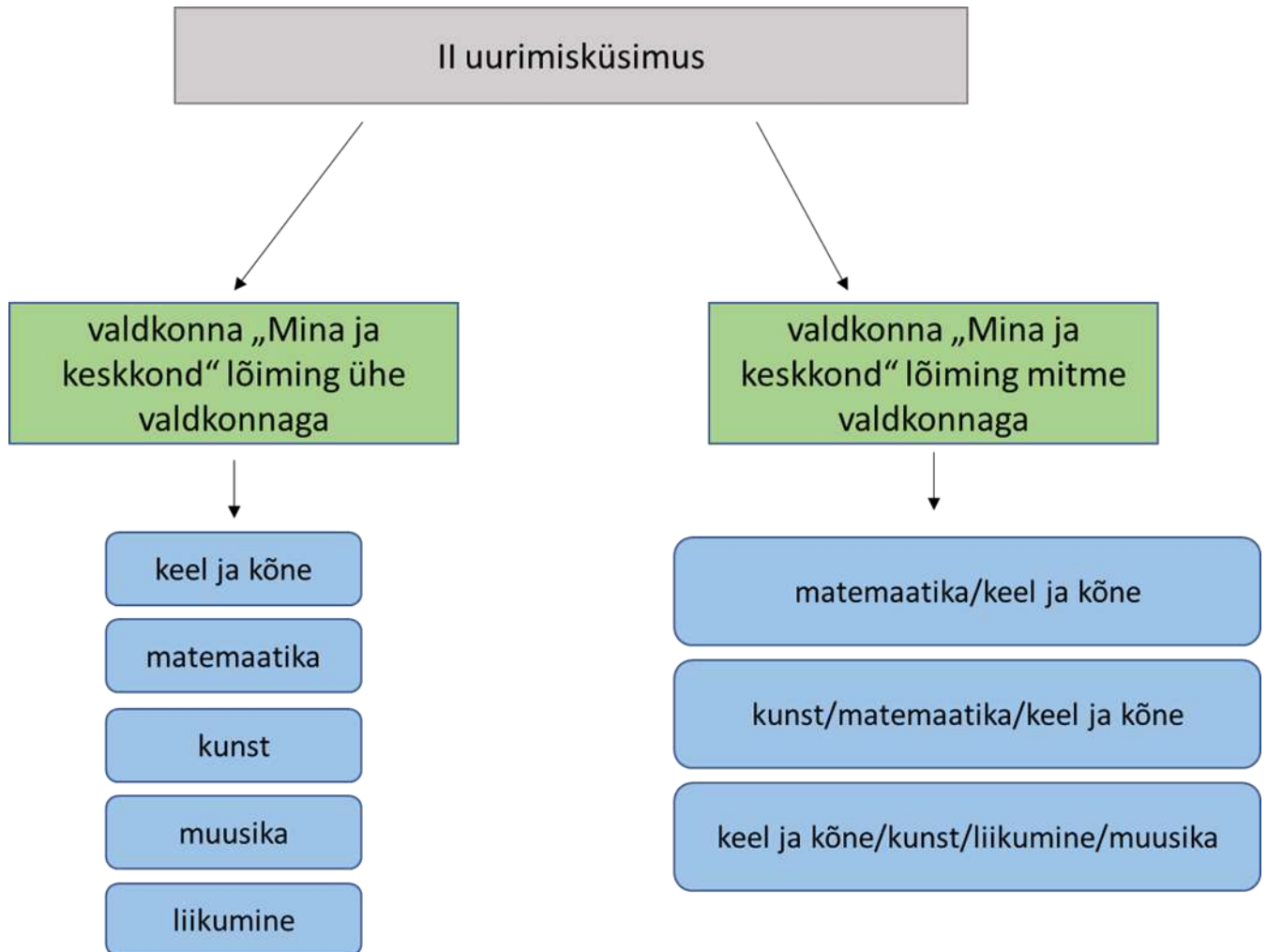
- [Mooside](#) degusteerimine (okt. 2020). Rühm: X – koostöö lapsevanematega. Teemad: Tervis ja heaolu, toit.
- Isadepäeva orienteerumine Öismäel – tiigi ümbrus (nov. 2020) – Erinevate rühmade koostöö lapsevanematega. Rühmad: [X](#) Teemad: Elurikkus ja loodus, tervis ja heaolu, globaalne kodakondsus.
- [Pori ja vesi](#) (okt.2020) – X rühma koostöö. Teemad: Elurikkus ja loodus, tervis ja heaolu, globaalne kodakondsus.
- Tallinna Ülikooli õppematerjali testimine „[Terves kehas terve vaim](#)“ (okt.- nov. 2020) – Rühm: X. Teemad: Elurikkus ja loodus, tervis ja heaolu, toit, vesi.
- Prügi ja sorteerimine – erinevad rühmad. Rühmad: [X](#) Teemad: Elurikkus ja loodus, energia, prügi ja jäätmed.
- Jõulutervituse [kaardid](#) taaskasutatud materjalidets üle Eesti lasteaedale (dets. 2020) - X rühma koostöö. Teemad: Globaalne kodakondsus, prügi ja jäätmed. • Lumememmede [näitus](#)- taaskasutatud materjalidest (jan. 2021) - X rühma koostöö + lapsevanemad. Teemad: Globaalne kodakondsus, prügi ja jäätmed, vesi. • Tamme kasvatamise [projekt](#) – Rühm: X. Teema: Elurikkus ja loodus • Muinasjutukuu [projekt](#) – Rühm: X. Teemad: Elurikkus ja loodus, globaalne kodakondsus.
- Talvised lindude toitmise projektid (okt.2020-märts.2021) – Rühmad: [X](#). Teemad: Elurikkus ja loodus.
 - Kuidas jõuab toit meie lauale? Projekt (seemnest – viljani)- Rühmad: [X](#). Teemad: Tervis ja heaolu, Toit, Elurikkus ja loodus.
- Lemmikloom [lasteaias](#) (okt.2020) – Rühmad: X Teemad: Tervis ja heaolu, Elurikkus ja loodus
- Õppeaias toimetamine [kevadest -sügiseni](#). Teemad: Elurikkus ja loodus, Tervis ja heaolu, õueala, toit, vesi.

Lisa 2. Kategooriate moodustumine

hall- uurimisküsimus, roheline - peakategooria, sinine- alakategooria, kollane – koodid

hall- uurimisküsimus, roheline - peakategooria, sinine- alakategooria

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Carolyn Tamm,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Rohelise kooli programmi Rohelipu taotlustes avalduvad keskkonnahariduslikud tegevused ning nende lõimumine Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava valdkondadega“, mille juhendajad on Mirjam Burget ja Maria Jürimäe reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Carolyn Tamm

22.05.2022